

Kommunstyrelsen

Yttrande över Utjämningskommitténs betänkande Nätt och jämnt – Likvärdighet och effektivitet i kommunsektorn SOU 2024:50

Härnösands kommuns yttrande

Härnösand kommun ser mycket positivt på Utjämningskommitténs betänkande i sin helhet och ser förslaget som en logisk fortsättning på föregående utredning ”Lite mer lika”, då denna var just lite mer lika.

Det är viktigt att komma till rätta med de stora skillnader som idag finns i Sverige gällande både den välfärd som erbjuds våra medborgare och de förutsättningar som kommuner och regioner har för att bedriva denna. Det är också viktigt att den tidplan som föreslagits för införande följs. Om utredningens förslag genomförs kommer det att leda till mer jämlika förutsättningar för Sveriges kommuner att bedriva en god välfärd – oavsett om den bedrivs i norr eller söder, i storstadskommuner eller glest befolkade kommuner eller i kommuner med hög eller låg skattekraft.

Förslagen i ”Nätt och jämnt” kommer att kunna leda till ett mer jämlikt Sverige vilket i sin tur – enligt många studier och forskningsrapporter – är en viktig grund för ökad hälsa och trygghet i alla samhällen.

Härnösand kommun lämnar följande reflektioner och medskick avseende betänkandets fortsatta hantering och förslag på några mindre justeringar:

Det är positivt att **länsvis skattesats** aktualiseras enligt 2022 år nivå i inkomstutjämnningen. Däremot vore det önskvärt att den genomsnittliga skatten inte viktades. En viktning innebär att stora kommuner med förhållandevis låg skattesats trycker ned den genomsnittliga kompensationsgraden. En oviktad och högre länsvis skattesats skulle öka kompensationsgraden och ge bättre förutsättningar till likvärdig välfärd. I och med att kompensationsgraden är 95% och det egna skatteunderlaget beskattas med den egna kommunala skattesatsen så krävs det högre skatt för kommuner med svagt skatteunderlag för att få in samma mängd skattemedel (kr/invånare) som i en kommun med högre skatteunderlag. I tillägg till ovan vore det dessutom önskvärt att kompensationen uppgick

till 100% av länsvis skattesats, i alla fall upp till en nivå motsvarande rikets medelskattkraft. En mer kompenserande inkomstutjämning skulle medföra att den kommunala skattesatsen i de kommuner som ligger långt under den genomsnittliga skattkraften i riket skulle kunna sänkas och att skillnaden mellan låg och högskattekommuner kunna minskas.

Fastighetsavgiften som infördes 2008 fördelades initialt lika per invånare i Sverige men förändrades från och med 2009 så att den årliga kommunala intäktsförändringen adderas till ursprungligt belopp. Detta har med åren inneburit att det är stora kommunala skillnader i inkomst trots att det finns ett maxbelopp i avgift per fastighet på 9525 kr (grundavgiften är 0,75% av taxeringsvärdet). Det är svårt att se en koppling mellan dagens intäkter från fastighetsavgiften och kostnaderna för det kommunala välfärdsuppdraget, varför Härnösands kommun rekommenderar att utjämning införs även på detta område.

Kompensation för Tillväxtingsatsningar och Grön Omställning

Det finns kommuner som tar ett oproportionerligt stort ansvar i den gröna omställningen. Dessa satsningar är i linje med såväl nationella som EU-mål för hållbar utveckling och är sammantaget avgörande för att skapa långsiktig hållbar ekonomisk tillväxt. Trots detta innebär sådana satsningar ofta höga initiala kostnader och en betydande ekonomisk risk för kommunen, utan omedelbar avkastning.

Det är viktigt att erkänna att effekterna av dessa investeringar kan ta flera år att materialisera. Till exempel uppstår stora kostnader för kommunerna i fråga om investeringar i mark, infrastruktur och andra planrelaterade åtgärder. Kommunens enda incitament är framtida ökade intäkter i form av ökad skattkraft, något som kan dröja många år eller till och med kanske helt utebli.

För att stödja kommuner som aktivt arbetar för att uppfylla både lokala och nationella mål bör utjämningsystemet inkludera en kompensation för dessa tillväxtingsatsningar. Detta skulle inte bara minska den ekonomiska bördan under den tid det tar innan investeringarna börjar bära frukt, utan också skapa starkare incitament för kommuner att delta i och bidra till den nationella utvecklingen.

En sådan kompensation skulle säkerställa att kommuner förnärvarande tar ett ekonomiskt ansvar för att möjliggöra stora etableringar får det stöd som krävs för att kunna ta detta ansvar – till gagn även för landet och planeten. En möjlig väg att gå skulle vara att den särskilda löneskatt som idag går till staten istället tillfaller de kommuner som bygger samhälle för att möjliggöra etableringen - åtminstone under de första åren av etableringen (innan skattkraften har vuxit i tillräcklig omfattning). Denna lösning används redan idag i Finland och Norge.

Gator och Vägar

Härnösand kommun vill betona behovet av att införa en specifik "infrastrukturunderhållsfaktor" inom ramen för kostnadsutjämningsystemet för gator och vägar. Dagens system tar visserligen hänsyn till vissa geografiska och klimatmässiga förutsättningar, men det saknas en tydlig mekanism som specifikt kompenserar för de underhållskostnader som t ex glesbygdskommuner med stora geografiska ytor behöver hantera.

Det finns även andra kommuntyper som Härnösand – där stora delar av tätorten dessutom är byggd på en ö - står inför betydande kostnader för att underhålla och uppgradera sitt vägnät – inklusive broar till och från fastlandet. Dessa kostnader är ofta högre än genomsnittet på grund av kommunens läge och klimatutmaningar, såsom stränga vintrar som kräver omfattande vinterväghållning och lagning av tjälkott. De nuvarande ersättningarna täcker inte alltid de faktiska kostnaderna, vilket kan leda till att viktiga underhållsinsatser skjuts upp, med risk för försämrad infrastruktur och ökade kostnader i framtiden.

I många fall måste underhåll och nybyggnation av vägar samordnas med andra infrastrukturella projekt, såsom utbyggnad eller renovering av VA-system (vatten och avlopp). Denna samordning kräver både tid och resurser, vilket ytterligare ökar underhållskostnaderna. En underhållsfaktor skulle ge kommunerna bättre ekonomiska förutsättningar att hantera dessa komplexa projekt.

Utan en infrastrukturunderhållsfaktor riskerar kommuner med höga underhållskostnader att hamna i ett ekonomiskt underläge, särskilt om de också har låg skattekraft. Detta kan leda till ojämlikhet i infrastrukturens kvalitet mellan olika kommuner, vilket går emot principen om en likvärdig välfärd och service i hela landet.

En infrastrukturunderhållsfaktor skulle kunna utformas baserat på infrastrukturens ålder och slitage och även innehålla komponenter för kapitaltjänstkostnader.

Kompensation för gynna stärkt försvarsförmåga

Härnösand kommun vill betona vikten av att det nationella utjämningsystemet inkluderar en kompensation för kommuner som har en strategisk roll i det nationella säkerhetssystemet, såsom militär närvaro eller andra försvarsrelaterade funktioner. I takt med att Sveriges försvar förstärks och krisberedskapen byggs ut på grund av ett förändrat säkerhetspolitiskt läge, medför detta betydande kostnader och påfrestningar för de kommuner som är värddar för dessa anläggningar och verksamheter.

Det är viktigt att påtala att Försvarsmaktens verksamhet skiljer sig avsevärt från många andra. Till exempel kan Försvarsmaktens närvaro försvåra andra etableringar eller betyda att verksamheter kan behöva flyttas eller inte längre kan drivas i nuvarande utformning. Dessa kostnader kan uppstå långt innan de potentiella ekonomiska fördelarna av en ökad befolkning eller stärkt lokal

ekonomi börjar realiseras. För att säkerställa att dessa kommuner inte missgynnas ekonomiskt, bör en specifik kompensation införas i utjämningsystemet som tar hänsyn till dessa unika kostnader och den viktiga roll dessa kommuner spelar för rikets säkerhet.

Riktade statsbidrag

Kommitténs förslag om att minska volymen på de riktade statsbidragen är lovvärt – även om sådana ambitioner även uttryckts tidigare utan effekt. Härnösand tillstyrker förslaget om att riktade bidrag enbart ska ges som a) kostnadsersättningar vid extraordinära situationer, b) när det finns samsyn om behovet av riktat statsbidrag samt c) om det finns särskilda skäl. Här blir det viktigt att ”särskilda skäl” verkligen blir ett sällan använt argument för riktade statsbidrag. Det är också bra att inget riktat statsbidrag ska uppgå till mindre än 100 000 kr för den kommun som får det lägsta bidraget.

När det gäller de 17 riktade bidrag som föreslås överföras till det generella bidraget så är det en välkommen förflyttning – som dock gärna hade fått vara betydligt mer omfattande.

De riktade statsbidragen leder idag till ryckighet i planeringen, tar mycket administrativ tid i anspråk och låser i många stycken upp den kommunala ekonomin så att de lokala satsningar som egentligen hade behövt göras får stå tillbaka för att kommunen ska göra sig förtjänt av något/några av de riktade statsbidragen. Ett rättvist och jämlikt utjämningsystem som sedan fördelas med generella statsbidrag skulle ge Sveriges kommuner betydligt bättre förutsättningar att leverera en god välfärd oavsett befolkningsmässiga, skattekraftmässiga och geografiska förutsättningar.

Andreas Sjölander
Kommunstyrelsens ordförande